

What musical moves...

Een scriptie over musicaldans

Rosanne Bisschop

3027163

Universiteit van Utrecht
Theater-, Film- en Televisiewetenschap
Bachelor Eindschriftie
Begeleider: Bart Dieho
27 juni 2010

When something has gone beyond the spoken,
it develops naturally into song;
if it goes even beyond that,
it goes into dance...¹

Mark Steyn

¹ A. Aalders, *Made in Holland: een onderzoek naar verschillen tussen de Nederlandse en Amerikaanse musical*
Doctoraalscriptie Universiteit van Amsterdam (z.j.): 20.

Inhoudsopgave

- 1. Inleiding**
- 2. Theoretisch kader**
- 3. Historische schets van musicaldans**
 - 3.1 De Verenigde Staten
 - 3.2 Nederland
- 4. De definitieproblematiek rondom musicaldans**
 - 4.1 Literatuur
 - 4.2 Werkveld
- 5. Conclusie**
- 6. Literatuurlijst**
- 7. Bijlagen**
 - 7.1 Enquête Susanne Driedijk
 - 7.2 Enquête Evelien Schoenmakers
 - 7.3 Enquête Esther Stoops
 - 7.4 Interview Johanna Peter

1. Inleiding

Jaarlijks betalen duizenden mensen soms meer dan 50 euro per kaartje om een spektakel van muziek, dans en zang te kunnen bewonderen. Een avond onderdompeling in een wonderlijke wereld waarin zingen op straat, kleurrijke decors en uitbundige dansen geen uitzondering zijn. Een avondje musical wordt steeds populairder. Musicals zijn inmiddels niet meer weg te denken uit de Nederlandse theaters en nu zelfs het medium televisie is ingelijfd met de jaarlijkse Musicalawards en programma's als 'Op Zoek Naar' is er geen houden meer aan.... musicals zijn het helemaal!

Veel wetenschappelijk onderzoek is er echter nog niet gedaan naar musicals. Het werd altijd als een vorm van theater gezien die puur vermaak was en geen kunstzinnige waarde bezat. Hier komt nu langzaam verandering in omdat de musical zichzelf aan het bewijzen is. Ook binnen de opleiding Theater-, Film- en Televisiewetenschap is het genre musical nog weinig aan bod gekomen. Ik ben een enorme musicalfan dus dat maakt onderzoek doen naar musicals voor mij extra aantrekkelijk. De manier waarop een musical je kan meesleuren in zijn eigen wereld vind ik fantastisch. Niets is zo heerlijk als een avond wegzakken in zang, dans, spel en kleurrijke theatervormgeving. Omdat ik mezelf binnen mijn opleiding heb gespecialiseerd in 'dans' vind ik dat ook een interessante invalshoek voor mijn onderzoek. In musicals wordt natuurlijk ook gedanst, alleen is dat niet het soort dans waarover ik binnen mijn opleiding altijd onderzoek naar heb moeten doen; dat was namelijk 'moderne dans'. De soort dans die in musicals wordt gebruikt wordt ook wel *musicaldans* genoemd². Ik ben erg benieuwd wat deze soort van dans nu anders maakt dan andere soorten dans. Is het wel een ander soort dans of is het een synthese van allemaal dansvormen? Hoe wordt hier in het onderwijs naar gekeken? Hoe is de vorm musicaldans eigenlijk ontstaan? Is het ontstaan omdat er musicals ontstonden of bestond deze dansvorm al eerder in een andere vorm misschien? Tevens vind ik dit een interessant onderwerp omdat er nog weinig onderzoek naar gedaan is binnen de danswetenschappen terwijl het een steeds populairder wordende dansvorm is. Steeds meer dansscholen nemen het op in hun aanbod en er zijn zelfs al speciale opleidingen gericht op musicaldans (dansacademie Lucia Marthas) en waar musicaldans als

² Deze term komt uit websites en brochures van dansscholen uit heel Nederland. Ook dansacademie Lucia Marthas en de AHK gebruiken deze term om de dansvorm die in musicals wordt gebruikt te beschrijven. Hierop zal ik later in deze scriptie nog terugkomen.

vak gegeven wordt (Conservatorium afstudeerrichting muziektheater). Toch is er in de wetenschap nog weinig plaats voor muziektheater en al helemaal voor de dansvorm die zich hierin manifesteert. Er is nog geen enkel boek geschreven over musicaldans en ook in de boeken die over musical gaan is er minimale plaats voor dans. Zeker in de Nederlandse boeken die ik heb gelezen over geschiedenis van musical komt dans nauwelijks aan bod.

Mijn scriptie zal daarom een antwoord proberen te geven op de volgende vraag:

Hoe kan musicaldans binnen de context van de Nederlandse musical worden gedefinieerd?

Ik zal hierbij in twee stappen te werk gaan. Allereerst zal ik een korte historische schets geven van hoe musicaldans zich heeft ontwikkeld in Nederland. Hierbij komt ook kort de situatie in de Verenigde Staten aan bod omdat musical als deel van het theatergenre en daarmee ook musicaldans daar zijn ontstaan. Het vak musicaldans is daar ontstaan als subdiscipline van het musicalvak zelf en is daarna overgewaaid naar onder andere Europa. Vervolgens zal ik proberen een beeld te schetsen van musicaldans in Nederland met behulp van literatuur over dit onderwerp en interviews met mensen uit het werkveld. Ik zal beginnen met een overzicht van wat de literatuur over dit onderwerp zegt waarna ik de interviews met docenten musicaldans zal bespreken. In dit deel van het onderzoek zullen ook enkele voorbeelden uit Nederlandse musicals voorbij komen. Dit zijn allemaal musicals die in de laatste 10 jaar zijn gemaakt door Nederlandse producers. Dit om actueel en in de Nederlandse context te blijven.

De begripsomschrijving bleek een lastige klus niet in de eerste plaats omdat het professionele werkveld niet echt wilde meewerken aan mijn onderzoek betreffende de interviews. Toch presenteer ik zo goed als mogelijk ook dat deel van mijn scriptie. Ik zal eindigen met een voorlopige conclusie waarin ik de relatie van de literatuur en de interviews zal bespreken en vanuit daar zal proberen een werkdefinitie van musicaldans te geven. Daarnaast zal ik eventuele suggesties geven voor vervolgonderzoek op dit gebied. Ik heb zeker niet alle wijsheid in pacht maar ik hoop toch een bijdrage te kunnen leveren aan het weinige wetenschappelijke onderzoek wat in Nederland op dit gebied is gedaan.

2. Theoretisch kader en verantwoording

Het onderwerp van deze scriptie omvat musicaldans in de context van de Nederlandse musical; ofwel ik ben op zoek gegaan naar de dansaspecten van musical in Nederland. Ik zal hierbij kijken naar musicaldans als dansvorm en niet als bewegingsvorm. Hieronder vallen dus de choreografieën: geconstrueerde bewegingen in een bepaalde volgorde. Onder beweging valt namelijk nog zoveel meer dan dans, dit zou teveel worden voor deze Bachelor eindschiptie. Ook heb ik gekozen voor slechts de Nederlandse musical en een werkdefinitie in de context van het Nederlandse musicalveld. Dit heb ik ten eerste gedaan omdat dit straks mijn toekomstig werkveld zal worden. Door musicals in Europese of Amerikaanse context te onderzoeken ga ik voorbij aan wat ik straks in mijn werkveld ga tegen komen: Nederlandse musicals. De tweede reden hiervoor is dat veel musicals die wel in Nederland te zien zijn uit het buitenland worden geïmporteerd. Deze hebben dus geen Nederlandse basis. Natuurlijk zal er altijd een relatie bestaan met het buitenland (bijvoorbeeld doordat docenten opleidingen in het buitenland hebben gevolgd en omdat musicaldans zijn oorsprong niet in Nederland vond) maar ik wil toch graag zo veel mogelijk uitgaan van de Nederlandse situatie.

Om een goed antwoord op mijn hoofdvraag te kunnen genereren heb ik een veldonderzoek gedaan. In het eerste deel van mijn scriptie doe ik voornamelijk een literatuuronderzoek. Door zowel literatuur over de ontstaansgeschiedenis van de musical in de Verenigde Staten als Nederland hoop ik een korte historische schets te kunnen maken van geschiedenis van musicaldans. Ik vind het belangrijk om de Verenigde Staten hierin te betrekken omdat de musical daar is ontstaan en daarmee ook musicaldans. Het vak is daar ook ontstaan en pas later overgewaaid naar Europa. Ik heb daarom een aantal boeken van Amerikaanse auteurs gebruikt naast de boeken van Nederlandse auteurs. Deze laatste hebben mij geholpen om een beeld te krijgen van hoe de musical zich in Nederland heeft kunnen ontwikkelen tot een populaire theatervorm en hoe de dans in musicals in de loop der jaren is veranderd.

Ik ben in eerste instantie op zoek gegaan naar literatuur op het gebied van musicaldans. Ik heb gekeken hoe er over musicaldans is geschreven en welke karaktereigenschappen musicaldans bezit volgens auteurs, critici en musicalkenners. Naast het literatuuronderzoek zal een receptieonderzoek worden geplaatst. Door interviews met

docenten die musicaldans geven op dansscholen en op dansvakopleidingen hoop ik erachter te komen wat musicaldans vandaag de dag precies inhoudt. Deze docenten maken immers het onderwijs voor de dansers die straks op de planken staan. Zij leren de dansers om musicaldans onder de knie te krijgen en hebben dus, naar mijn idee, de informatie over musicaldans die ik nodig heb om de tweede deelvraag te kunnen beantwoorden. Ook dansen zij zelf ook, of hebben ze gedanst. Ze hebben deze dansvorm ergens 'geleerd' en daardoor kunnen zij waarschijnlijk beter uitleggen wat de specifieke karaktereigenschappen van musicaldans zijn. Ook ben ik bij het interviewen in gegaan op het onderwijs. Docenten zullen zich namelijk moeten aanpassen aan het musicalaanbod van deze tijd om hun lesinhoud actueel te houden. Het was echter erg moeilijk om interviews af te nemen bij mensen in de professionele sector. Ik werd van het kastje naar de muur gestuurd met mijn vraag om een docent te spreken en na meerdere e-mails (de meeste op verzoek na telefonisch contact) kreeg ik nog geen enkele reactie. Gelukkig heb ik toch een aantal docenten bereid gevonden om mee te werken aan de interviews ofwel enquêtes, zij het niet dat deze allemaal lesgeven op amateurniveau. Zij hebben echter wel allemaal een professionele scholing gehad en zijn daarom naar mijn idee als informatiebron toch zeer bruikbaar.

Ik zal in de conclusie proberen aan te geven welke verschillen en overeenkomsten er bestaan tussen de visies van de mensen uit het werkveld en de literatuur. Daarnaast zal ik dan een werkdefinitie van musicaldans genereren naar aanleiding van alles wat ik heb besproken in de scriptie en eventueel nog suggesties voor vervolgonderzoek geven.

3. Historische schets

Om een werkdefinitie te kunnen genereren van musicaldans lijkt het mij noodzakelijk ook een overzicht te geven van hoe musical en daarmee ook musicaldans zich heeft ontwikkeld in Nederland. Er is echter historisch gezien nog weinig geschreven over dit onderwerp. Volgens theaterregisseur- en schrijver Paul van Ewijk komt dit omdat musical altijd te kampen heeft gehad met onderwaardering van critici; het zou te commercieel zijn.³ Ook werd er in recensies niet hoogwaardig geschreven over musicals; vaak blijft het bij een constatering van de aanwezigheid in de musical en is de waardering ervan niet erg hoog.⁴ Het vakmanschap waarmee musical werd gemaakt werd ook vaak onderschat.⁵ Nederland is echter, naast Engeland, het enige land dat een eigen musicaltraditie heeft.⁶ Dit is toch bijzonder als je bedenkt dat tegenwoordig in bijna alle landen musicals te zien zijn. Musicaldans is echter niet iets wat in Nederland is ontstaan. Daarnaast hangt dit zo nauw samen met musical zelf dat ik in dit hoofdstuk eerst een stuk van de Amerikaanse ontstaansgeschiedenis van musical en musicaldans bespreek. Ik streef hierbij niet naar een compleet overzicht want dat is praktisch onmogelijk. De musical heeft zoveel verschillende muziekgenres in zich dat ik alleen degene heb beschreven die het meest representatief waren voor musicaldans en degene die in de Verenigde Staten ontstaan zijn. Hierna zal ik over zal gaan tot de Nederlandse musicalhistorie.

3.1 De Verenigde Staten

Musical is niet iets wat van de ene op de andere dag ontstond. De basis wordt gevormd door verschillende soorten muziektheater waarvan de meeste zich in Europa hebben gevormd. Ze waren allemaal in de 19e en 20e eeuw populair in de Amerikaanse theaters:⁷

- **Vaudeville:** werd hiervoor Variété genoemd maar groeide uit tot Vaudeville.⁸ Dit is een op amusement gerichte theatervorm bestaande uit negen verschillende acts

³ Paul van Ewijk, *Met zang en dans – De geschiedenis van de musical in Nederland* (Kampen: Kok Lyra, 1993): 7.

⁴ Aalders, 49.

⁵ Van Ewijk, 8.

⁶ Van Ewijk, 7.

⁷ Julian Mates, *America's Musical Stage: Two Hundred Years of Musical Theatre* (Westport: Greenwood Publishing, 1987): 135.

⁸ Mates, 153.

zonder onderlinge samenhang. Dit konden zangers en acteurs zijn maar ook dansers en balletten. Als het amusement bracht voor het publiek, dan was het geoorloofd.⁹

- **Burleske:** een voorstelling die door het - met opzet aangebrachte - grote verschil tussen onderwerp en stijl karikaturaal en onnatuurlijk overkomt en waarbij de nadruk ligt op het mannelijk perspectief.¹⁰ De nadruk lag op de satire, een parodie op een bepaalde situatie of gebeurtenis.¹¹ Er was een vast ballet dat danste tijdens de shows en vaak schaars gekleed ging. De **Hootchie Kootchie**, een uitdagende buikdans, was een vast onderdeel van de voorstelling. Vanaf '10 van de 20^e eeuw werden de voorstellingen steeds ordinaarder (deze trend kwam vanaf het westen overgewaaid). De voorzichtige buikdans werd omgezet in een striptease-act en de erotische sfeer was sterk aanwezig gedurende de hele show.¹²
- **Revue:** deze muziektheatervorm werd gevormd in Frankrijk. een vorm van amusements-theater die bestaat uit groots opgezette dans-, zang- en variéténummers en lichtvoetige komische sketches¹³ waarbij het onderwerp van de show vaak een terugblik op één (of meer) recente gebeurtenis(sen) was.¹⁴ De voorstelling mocht echter nooit ordinaar zijn, ondanks dat er veel vrouwelijk schoon in te zien was.¹⁵
- **Comic opera:** variatie op de operette waarbij de intelligentie van het publiek werd aangesproken in plaats van de nadruk op het gevoelselement te leggen.¹⁶
- **Extravaganza:** visueel spektakel van dans en muziek met voornamelijk mythologische en sprookjesachtige onderwerpen. Het ballet was groots, de kostuums uitbundig. In het New Yorkse Hippodrome Theatre was zelfs een keer een waterballet te zien. Voor Extravaganza gold: hoe meer, hoe beter.¹⁷

Deze muziektheatervormen waren populair in de Verenigde Staten waar de musical, zoals wij deze vandaag de dag kennen, werd geboren.¹⁸ Zoals hierboven te lezen was in elk van deze muziektheatervormen al een plaats voor dans weggelegd. Vaak lag hierbij de nadruk op het

⁹ Van Ewijk, 10.

¹⁰ "Burleske" [2010] *Wikipedia* – juni 2010 <http://nl.wikipedia.org/wiki/Burleske>

¹¹ Mates, 135.

¹² Van Ewijk: 11, Mates: 144 -145.

¹³ "Revue" [2010] *Wikipedia* – juni 2010 <http://nl.wikipedia.org/wiki/Revue>

¹⁴ Mates, 146.

¹⁵ Van Ewijk: 16 en Delamater, 98.

¹⁶ Van Ewijk, 13, Aalders, en Mates, 148.

¹⁷ Van Ewijk, 12, Delamater, en Mates, 150.

¹⁸ Van Ewijk, 9 en Mates.

show- en entertainment gedeelte: expressieve choreografieën met een charismatisch uiterlijk in opvallende en kleurrijke kostuums. Tot de jaren dertig werden dansen alleen ‘ingevoegd’ en werden ze uitgevoerd door mooie meisjes en prachtige kostuums. Ze waren er enkel voor het entertainment en het spektakel van de show.¹⁹

De eerste musical in de Verenigde Staten werd in 1927 opgevoerd en heette **Show Boat**. Het grote verschil met de bovengenoemde muziektheatervormen was dat de musical een lopend verhaal bevatte (wat bij Extravaganza, Vaudeville, Revue en Burleske niet het geval was) en de nadruk lag op het alledaagse en eigentijdse. Ook bracht de musical in de eerste plaats amusement in tegenstelling tot de opera en operette.²⁰ Omdat de eerste musicals wel veel gemeen hadden met de bovengenoemde theatervormen werden ze voornamelijk **musical comedy’s** genoemd en de serieuzere versies **musical play’s**.²¹ De dansvormen in de eerste echte musicals bleven ongeveer gelijk aan de Vaudeville en Revue shows. Dans werd slechts als begeleiding bij teksten en/of liedjes gebruikt terwijl theatermakers zich er wel degelijk van bewust waren dat dans een emotionele en expressieve toevoeging voor het geheel kon zijn.²²

3.2 Nederland

Waar in de Verenigde Staten de musical voortkomt uit verschillende theatervormen, vloeide in Nederland de musical voort uit het cabaret. Echter, elementen uit de Revue en Muzikale kluchten waren ook duidelijk terug te zien in de eerste Nederlandse musicals.²³ In de Verenigde Staten bevatten de muziektheatervormen ook humoristische en cabaretachtige elementen (in het Burleske en de Revue voorstellingen) maar lag de nadruk meer op het entertainment- en showelement dan in Nederland het geval was. In de 20^e eeuw kwamen er voorstellingen met de nadruk op humor waar men probeerde een musicalstructuur in aan te brengen. Een van de eerste die dit deed was Wim Sonneveld die in zijn voorstelling **Artiestenpension**(1952) nummers van M.G. Schmidt kocht en daar zelf een verhaal omheen verzong met als hoogtepunt een Spaans dansnummer.²⁴

¹⁹ Aalders, 20.

²⁰ Delamater, Mates.

²¹ Van Ewijk, 16.

²² Caroline Bruynel, *De Broadway musical en de functie van zijn dans* (Amsterdam: Theaterschool, 1984): 9, Mates, 166.

²³ Van Ewijk, 21.

²⁴ Ibidem, 37-38.

De eerste tekenen waarin populair muziektheater kon worden herkend kwamen in Nederland zo rond de jaren '20 van de 20^e eeuw. Toen werden er een aantal nu te noemen 'volksmusicals' geschreven waarin een doorlopend verhaal werd afgewisseld met liedjes.²⁵ Een genre van een lachen een traan met bevrijdende liedjes en tussendoor een dansje. De nadruk lag op personages en niet op het verhaal.²⁶ Boubier, een 20^e eeuwse bekende Nederlands toneelspeler en toneelschrijver, zei dat dit een '**een volksschets met zang en dans**' was want van een 'musical' werd toen nog niet gesproken in Nederland. De choreografie was een vast onderdeel van de voorstelling en er werd vaak een choreograaf in gehuurd om dit voor zijn rekening te nemen.²⁷ De onderwerpen waren vaak dagelijkse dingen en gebeurtenissen waar duidelijk de koppeling met de Verenigde Staten terug te zien is.²⁸ Ondanks dat de structuur erg leek op de hedendaagse musical werden deze voorstellingen niet echt musicals genoemd, en is het de vraag of ze ook zo kunnen worden geclassificeerd volgens van Ewijk.²⁹

Pas na de Tweede Wereldoorlog komen de eerste echte musicals in Nederland. De doorbraak volgde in 1960 met **My Fair Lady** (een uit het buitenland geïmporteerde musical) die meer dan 700 voorstellingen speelde.³⁰ De eerste echt Nederlandse musicals volgen daarna en werden geschreven door Mies Bouhuys en Walter Kous. Het grootste succes moet dan nog komen en volgt met **Heerlijk Duurt Het Langst** (1965) van Annie M.G. Schmidt en Harry Bannink. Zij gaven het startsein voor de populariteit van de Nederlandse Musical.³¹ Er was inmiddels een duidelijke verhaallijn terug te zien in de voorstellingen.

In alle musicals van Schmidt lag de nadruk op de grappen en humor. Schmidt vond het belangrijk dat haar musicals iets te zeggen hadden in plaats van dat er simpelweg alleen in werd gezongen en gedanst. Ze noemde haar musicals dan ook standvastig **muzikale komedies**. De term musical deed haar teveel denken aan de gelikte shows uit de Verenigde Staten.³² De 'boodschap' die ze het publiek mee wilde geven werkte ze uit in de muzikale nummers waardoor de liedjes buiten het verhaal stonden en hiermee dus ook de dans. Daardoor verliepen deze musical enigszins met horten en stoten maar is wel heel duidelijk dat haar musicals hun oorsprong vinden in het Cabaret genre. In Cabaret ligt de nadruk ook op de

²⁵ Van Ewijk, 6.

²⁶ Aalders, 33.

²⁷ Van Ewijk, 6.

²⁸ Ibidem, 21.

²⁹ Ibidem, 37.

³⁰ Hilde Scholten, *Musicals in Nederland* (Warnsveld: Terra, 2004) en Ewijk, 54.

³¹ Scholten en Van Ewijk, 54 -55.

³² Van Ewijk, 60.

losse elementen in plaats van dat zij samen een geheel vormen. Ook wordt er in Cabaret weinig tot niet gedanst terwijl dat in de musical juist wel het geval is.³³ Schmidt benadrukte zelf dat tekst het belangrijkste was in haar musicals ofwel muzikale komedies. Dit in tegenstelling tot de Amerikaanse musical comedy's waar dans een veel grotere plaats innam. Schmidt zegt hierover:

*“De onverstaanbaarheid is de zere plek van de tekstschrijver. (...) Liedjes met goede ideeën en mooie vondsten. (...) Paddy Stone maakt er een dansnummer van. Enig om te zien. Maar de dans overspoelt de tekst. Niets van te verstaan.”*³⁴

Het is in de eerste succesvolle Nederlandse musicals (in de jaren '70 en '80) duidelijk terug te zien dat de dansnummers hun oorsprong vinden in andere theatervormen. In het openingsnummer van **Foxtrot**(1977) is te zien dat Willem Nijholt, in wit pak met glitters, wordt bijgestaan door een vrouwelijk ballet in twinkelende jurkjes met daarachter een gordijn van zilveren glitters. Deze performance staat niet in het teken van de verhaallijn die gaat over een meisje dat in de crisisjaren voor het eerst naar de stad komt om haar geluk te vinden. De showvorm waarin de dans is gegoten doet denken aan de Revuevoorstellingen en ook de schaars geklede vrouwen zouden niet misstaan in een Burleske opvoering.³⁵ Het showelement is soms toch prominent aanwezig in de choreografieën van de musicals (ook in die van M.G. Schmidt) en ze vormen weinig eenheid met de verhaallijn. De shownummers maakten toen geen deel uit van het handelingsverloop.³⁶ De voornaamste functie van de toenmalige balletten was als decor/versiering te fungeren. Het waren meestal groepsballetten zonder solistische rollen en de danspassen waren vrij eenvoudig te noemen. De dans voegde nog geen extra dimensie aan het geheel toe.³⁷

Voor je jaren '80 had Nederland genoeg moeten nemen met cabaretse musicals en imitaties van Broadway. Hierna begonnen echter steeds meer Nederlandse tekstschrijvers en componisten zich toe te leggen op musical. Daarnaast kwamen er echte musicalsterren in Nederland waaronder Willem Nijholt, Frank Sanders en Jos Brink. De laatste twee stichtte

³³ Van Ewijk, 67.

³⁴ Aalders, 49.

³⁵ Van Ewijk, 59.

³⁶ Aalders, 51.

³⁷ Bruynel, 9.

samen musicalproductiebedrijf **Tekspierement** waarmee ze vele nieuwe Nederlandse musicals op de planken brachten. Samen met Annie M.G. Schmidt zijn zij de enigen die zoveel originele Nederlandse shows schreven.³⁸

Echter ook buitenlandse musicals die bij het publiek grote successen boekte werden naar Nederland geïmporteerd. De eerste echte succesvolle importmusical was **Cats** (geïmporteerd door Joop van den Ende) die in 1987 in Carré op de planken kwam.³⁹ Deze musical moest een exacte kopie zijn van het origineel, alleen dan mocht hij in Nederland geproduceerd worden. Nederland maakte voor het eerst kennis met een echte dansmusical die niet op reis zou kunnen gaan omdat het theater volledig aan de show zou moeten worden aangepast. De verhaallijn van de musical was hier niet het belangrijkste, dat was de dans en de theatersetting. De choreografieën van Gillian Lynne (Britse choreografe) waren uitdagend en werden overal geprezen. Wat zo speciaal aan deze choreografieën was, dat ze aangepast waren aan de rollen die gespeeld werden. De dansers danste geen academisch ballet of showballet maar sprongen, draaiden en rolden over de vloer op katachtige wijze. De choreografie had nu geen basis van vroegere theatervormen maar was geïntegreerd in het spel en de liedjes en vormde zo een grotere rol in de musical. Maar kon Nederland, wat niet bij uitstek uitblonk in dans, dit wel op zich nemen?⁴⁰ Het bleek dat dit kon want Cats werd een enorm succes en zorgde voor een grote ervaring van buitenlandse musicals in Nederland.⁴¹ Tot de jaren '70 werden de choreografieën uit Nederlandse musicals niet als erg hoogstaand ervaren. Dit gold ook voor de kwaliteit van de Nederlandse dansers.⁴² Dit veranderde met de komst van buitenlandse choreografen die ervoor zorgden dat het accent van het luisteren naar het kijken verschoof.⁴³

Dat de Nederlandse musicals inmiddels toe waren aan dit dansgeweld bleek toen Sanders en Brink in 1991 een musicalvoorstelling rondom een revuegezelschap maakten, genaamd **Revue Revue**. Alleen de naam geeft al aan dat dit een spektakel zou worden met prachtige kostuums en een groot ballet dat danste in revuestijl. Een voorbeeld is het nummer Bon Vivant waarbij de hoofdrolspeelster in een venenkostuum met glitters samen met het ballet wat achter haar staat geheel in zwart pak met wit overhemd en hoed de 'glitter en

³⁸ Scholten en van Ewijk, 7.

³⁹ Scholten.

⁴⁰ Van Ewijk, Aalders en Scholten.

⁴¹ Van Ewijk, 127.

⁴² Aalders, 49.

⁴³ Ibidem, 50.

glamour' van de oude revuevoorstellingen doet herleven onder een stralende sterrenhemel.⁴⁴ De revuevormen waren toch nog niet helemaal verdwenen.

De trend waarbij zang, dans, spel en theatervormgeving samen een geheel vormde drukte zich echter wel door, ook in de Nederlandse musical. De musicals werden grootser en gingen steeds meer kosten. De ensembles werden groter en zo ook de dansstukken.⁴⁵ Het beroep choreograaf werd steeds populairder omdat de musical aan populariteit won en de dansen ingewikkelder en grootser werden. De choreografieën pasten zich steeds meer aan de verhaallijn en de liedjes aan in plaats van dat deze losstaande delen van de musical waren zonder enig verband met de plotlijn. In *Cats* was dit al te zien, maar later volgt **Chicago** (1989) welke choreografieën bevat van Bob Fosse die vele prijzen voor zijn choreografieën in musicals won. De schaars geklede, manipulerende vrouwelijke gevangenen dansen op erotische en hypnotiserende wijze om iedereen in hun macht te krijgen en op die manier vrij te komen. De gebruiken hun vrouwelijke vormen vooral om de mannelijke bewakers in hun macht te krijgen. De liedjes die worden gezongen worden nu als het ware ook uitgebeeld in de dans ondanks dat de koppeling met het Burleske- en Revuetheater nog steeds duidelijk te zien is. De nadruk is echter veranderd van losstaande dansstukken naar geïntegreerde die als aanvulling op het geheel fungeren.⁴⁶ Een showelement moest er echter wel altijd inzitten om een theaterstuk tot 'musical' te maken. Maar dan niet alleen maar dat, het moest meer dan alleen entertainment zijn.⁴⁷ Daarnaast pasten de choreografieën zich aan de setting aan. In **Josephine** vindt er een trouwerij plaats en dansen man-vrouw koppels samen als het huwelijk gesloten wordt.⁴⁸ In **A Chorus Line** ligt de nadruk op het dansonderwijs en laten de acteurs en actrices academisch ballettechnieken zien.⁴⁹ **Cyrano** speelt in de 17e eeuw waarbij in een scène in een kasteel een hofdans wordt gedanst.⁵⁰ Niet alleen passen de choreografieën zich dus aan de setting aan, maar ook diverse dansstijlen doen hun intrede op het toneel.⁵¹

De musical in Nederland ontstond uit verschillende muziektheatergenres waaronder het cabaret. Door de jaren heen heeft musicaldans zich ontwikkeld van een puur op

⁴⁴ Van Ewijk, 76.

⁴⁵ Ibidem, 137.

⁴⁶ Bruynel, 9.

⁴⁷ Aalders, 50 en Bruynel.

⁴⁸ Van Ewijk, 167.

⁴⁹ Ibidem, 168.

⁵⁰ Ibidem, 158.

⁵¹ Scholten en Aalders.

amusement gerichte dansvorm zonder link met de rest van de musical naar een dansvorm die geïntegreerd is in het plot en de context van de musical.

4. Problematiek rondom de werkdefinitie van 'musicaldans'

Zoals al eerder vermeldt is er nog weinig wetenschappelijke informatie over musicaldans geschreven. De bronnen die er zijn, zijn voornamelijk historisch van aard en zeggen dus weinig meer over de situatie die nu gaande is. Een eenduidige definitie van musicaldans ben ik tot op heden dan ook nog niet tegen gekomen. Ik zag hier een uitdaging in en was benieuwd of ik een werkdefinitie van musicaldans kon genereren aan de hand van een literatuuronderzoek (boeken over musical, websites van dansscholen die musicaldans als cursus aanbieden, websites van musicalfans, recensies van musicals enzovoorts) en interviews met mensen uit het werkveld. Dit zijn voornamelijk docenten die musicaldans geven of hebben gegeven en die zelf een professionele opleiding gespecialiseerd in musical(dans) hebben gevolgd. Deze docenten kunnen naar mijn idee beter een beeld van de hedendaagse musicaldanscultuur geven dan dat literatuur dit kan doen. Zij staan er immers middenin en moeten onderwijs bieden wat past bij de musicalaanbod van vandaag de dag. Om dezelfde reden zal ik ook twee dansvakopleidingen (HBO niveau) meenemen in het betoog. Dit hoofdstuk zal dan ook beginnen met een overzicht van wat er in de literatuur over musicaldans als dansvorm is geschreven. Hierna zal ik beschrijven hoe de geïnterviewde docenten over musicaldans denken.

4.1 Literatuur

Ik begon heel simpel door op internet te kijken of Wikipedia en/of andere internetencyclopedieën musicaldans of het Engelse 'musicaldance' kende als dansvorm en woord. Helaas kwam ik bedrogen uit want er bleek hier niets over op internet te staan. Bij het woord musical kreeg ik wel een definitie van Wikipedia:

*"Musical-theater is een vorm van theater die muziek, liedjes, gesproken dialogen en dans combineert."*⁵²

⁵² "Musical" [2010] *Wikipedia* – juni 2010 <http://nl.wikipedia.org/wiki/Musical>

Of de dans een deel van musical is en was, is nooit aan de orde geweest. In alle theatervormen waar musical van afstamt is dans prominent aanwezig. De rol die het heeft in de voorstelling is echter wel veranderd. Tot grofweg de jaren '80 van de 20^e eeuw waren de dansstukken nog losse onderdelen van de musicals. Dit is nu zelden meer het geval volgens de literatuur:

“Dans wordt nu nog zelden als onafhankelijk deel in een musical gebruikt. Meestal deelt zij haar effect gelijktijdig met zang en/of dialoog.”⁵³

De auteur van dit citaat, Aalders geeft hiermee aan dat zang, dialoog en dans elkaar versterken en aanvullen. Ook in andere literatuur kwam dit naar voren.⁵⁴ Ze staan in relatie tot elkaar in plaats van dat het losse onderdelen zijn:

“Elk dansnummer heeft een dramatisch en structureel doel in de musical, het is een kleine show op zich. In de dansnummers kan een conflict van een plot verder worden ontwikkeld, uitgelegd of tegen worden gesproken.”⁵⁵

De dans staat niet meer op zich maar is verweven in het plot en de muzieknnummers. Het heeft een doel in de musical anders dan alleen maar aanwezig te zijn als amusement. Het kan betreffende het handlingsverloop allerlei doelen hebben.

Naast de relatie met het plot, staat de relatie tot de muzieknnummers. Ten eerste wordt er gedanst 'op' muziek. Het ritme van de muziek valt in musical samen met het ritme van de dans:

“In de musical heeft het woord choreografie niet alleen meer te maken met ‘de dans’ alleen, maar omvat alles wat in relatie tot muziek en beweging gebeurt.”⁵⁶

⁵³ Aalders, 23.

⁵⁴ Scholten, van Ewijk, Bruynel en Joy Kreiken. *Lang leve de musical. Van utopie naar werkelijkheid? – Een visie op het Nederlandse musicalgenre en hoe de dramaturg kan bijdragen een ideaal toekomstbeeld te realiseren.* Professional School of the Arts Utrecht: Masterscriptie Theaterdramaturgie. (2006)..

⁵⁵ Aalders, 22

⁵⁶ Aalders, 20

Deze twee hebben in een musical een hele sterke relatie. Zonder de muziek zou de dans in het niet wegvallen.⁵⁷ Dit komt door, ten tweede, de emotionele waarde die aan de dans toegevoegd wordt door de dansers:

“Kenmerkend is natuurlijk het showelement! Uitdagend, groots en vol passie. De dans versterkt het verhaal, dus speelt "acteren" ook een belangrijke rol.”⁵⁸

Omdat de dans in relatie staat met het plot, staat de emotie ofwel het spel dit ook. Om het plot te kunnen versterken moet emotie dus wel ingezet worden. Als de dansstukken in musical slechts zouden worden opgevoerd zonder dat de dansers hun gevoel zouden tonen, zou de relatie met het plot verloren gaan. Immers, een muzieknummer over liefdesverdriet wordt door het publiek niet zo ervaren als de dansers zich niet als zijnde ‘verdrietig’ aan het publiek tonen. Op verschillende websites van dansscholen die musicaldans als cursus aanbieden zag ik dit terugkomen:⁵⁹

“(..) zal er aandacht worden besteed aan een klein stukje spel en het verhaal dat in de musical wordt verteld. Dit helpt om de dans goed te kunnen uitvoeren en tegelijk het verhaal te verbeelden.”⁶⁰

Emotie in de dans verwerken helpt dus om het verhaal (het plot) te kunnen verbeelden. Met de bovenstaande citaten wordt dus aangegeven dat spel ofwel het ‘acteren’⁶¹ zo nauw is verbonden aan de dans dat het in de choreografieën niet los van elkaar te zien is. Aalders gaat hierin nog een stapje verder door te zeggen:

⁵⁷ Scholten.

⁵⁸ “Musicaldans” [2010] SKVR Rotterdam – juni 2010

http://www.skvr.nl/Cursusaanbod/Dans/Cursussen/Musicaldans_gevorderd.aspx#

⁵⁹ “Jazz- en Musicaldans” [2010] *De Theaterschool* – juni 2010 <http://www.theaterschool.nl/nl/opleidingen-dans/jazz-en-musicaldans/> en “Musicaldans” [2010] *De Kunstlinie* – juni 2010

<http://www.dekunstlinie.nl/cursusaanbod-jongeren/dans/musicaldans> en “Show/Musicaldans” [2010]

Cultuurcentrum Griffioen – juni 2010 [http://www.griffioen.vu.nl/nl/cursussen/dans-](http://www.griffioen.vu.nl/nl/cursussen/dans-beweging/show_musicaldans.asp)

[beweging/show_musicaldans.asp](http://www.griffioen.vu.nl/nl/cursussen/dans-beweging/show_musicaldans.asp) en “Show/Musicaldans” [2010] *Balletstudio Jolein* – juni 2010

<http://www.dansenballetstudiojolein.nl/Show-musicaldans/> en op deze manier nog tientallen andere dansscholen.

⁶⁰ De Kunstlinie website <http://www.dekunstlinie.nl/cursusaanbod-jongeren/dans/musicaldans>

⁶¹ “Een acteur (M/V) of actrice (V) is iemand die een personage uitbeeldt in een verhaal of rollenspel.” Acteur” [2010] *Wikipedia* – juni 2010 <http://nl.wikipedia.org/wiki/Acteur>

“Dans wordt gebruikt als een climax van emotie die langzaam wordt opgebouwd door middel van de andere elementen”⁶²

Niet alleen helpt het inzetten van emotie om het verhaal te verbeelden maar dans wordt als hulpmiddel van de gewenste emotie gebruikt. Een voorbeeld dat dit duidelijk kan illustreren zit in de musical ‘**de Drie Musketers**’ (2003, tekst en muziek geschreven door Rob en Ferdi Bolland). Deze musical vertelt het heroïsche en romantische verhaal van de jonge edelman d'Artagnan. Met een hoofd vol dromen verlaat d'Artagnan het ouderlijk huis om musketer te worden. Onderweg sluit hij vriendschap met drie Musketers: Porthos, Aramis en Athos. Gezamenlijk strijden zij uit naam van Frankrijk tegen de corrupte kardinaal Richelieu en zijn handlanger, femme fatale Milady de Winter.⁶³ In het dans- en zangnummer ‘Mannen’ zingt Milady de Winter omringt door ongeveer 12 mannen met ontbloot bovenlijf over hoe ze met haar lichaam en seksuele aantrekkingskracht een heleboel mannen weet te manipuleren. Onder het mom van ‘gewetenloze, hulpeloze kinderlijke mannen’⁶⁴ liggen en kronkelen de mannen aan haar voeten terwijl zij tergend langzaam haar benen spreid en weer dichtdoet en haar armen sensueel langs haar borsten beweegt met een gelukzalige gezichtsuitdrukking. “Ik dwing ze op hun knieën”⁶⁵ roept ze en ze smijt en met één handbeweging drie mannen tegelijk op de grond terwijl ze zelf fier en rechtop doorloopt terwijl haar heupen heen en weer wiegen. Ze gaat verder met “ze vallen allemaal, van boer tot kardinaal, als ik m’n benen voor ze spreid”⁶⁶ waarbij ze al staande cirkels maakt met haar schaambeentertijd terwijl ze haar rechterknie naar rechts beweegt en uitdagend kijkt. Op ieder accent in de muziek gooit ze haar heupen naar links en naar rechts waarop de mannen reageren door plotseling in haar richting te bewegen of te kijken. Het hele nummer lokt ze de mannen naar haar toe om met haar te dansen, haar rond te draaien of haar op te tillen waarna ze hen genadeloos wegduwt of op de grond gooit.⁶⁷ Het manipuleerspel waarvan ze zingt komt dus letterlijk terug in de dans. Door de mannen achter haar te laten dansen, alsof ze hun meesteres is, en veel grondbewegingen te laten maken terwijl zij staand danst, wekt dit de indruk dat zij de baas is

⁶² Aalders, 23.

⁶³ “De Drie Musketers” [2003] *Musicals.nl* – juni 2010 <http://www.musicals.nl/3musketers/1859.asp>

⁶⁴ *De Drie Musketers*, reg. Paul Eenens. sc. Rob en Ferdi Bolland, act. Henk Poort, Bastiaan Ragas, Tooske Ragas, Pia Douwes, Universal.

⁶⁵ Ibidem.

⁶⁶ Ibidem.

⁶⁷ Ibidem.

(wat ook in het zangnummer naar voren komt). Zelf maakt ze sensuele bewegingen en legt ze de nadruk op haar edele delen door ze aan te raken of de lichaamsdelen eromheen te bewegen. Op deze manier geeft ze de seksuele manipulerende rol die ze speelt vorm. De dans is hier ingezet om de emotie, wraak en manipulatie, te versterken en haar seksualiteit te tonen.

Niet alleen emotie wordt als hulpmiddel gebruikt, ook andere elementen helpen hieraan mee. Deze andere elementen, de theatervormgeving, het spel en de muziek, komen allemaal samen om een emotionele climax ten tonele te brengen. Het spel en de muziek hebben zo'n sterke relatie tot de dans dat zij niet los van elkaar te zien zijn. Volgens de bovenstaande citaten vormen zij een geheel. Door muziek en spel in te zetten tijdens de dans, krijgt de dans een andere dimensie. Als een van deze elementen weg zou vallen zou de dans iets missen.

De relatie met muziek, zang en spel is dus belangrijk voor musicaldans. Maar wat maakt musicaldans nu fysiek speciaal? Welke bewegingen en dansvormen zijn erin terug te zien? De grote verscheidenheid hierin maakt het moeilijk dit te ondervangen:

“Tegenwoordig is er een grote variëteit aan dans en beweging en maakt het volledig deel uit van de show die musical genoemd wordt.”⁶⁸

Meerdere websites en literatuur geven aan dat musicaldans een mix van diverse stijlen is. Aalders zegt in zijn boek dat dansnummers in musicals in allerlei vormen voorkomen. Solo's, duetten maar ook productienummers (hiermee bedoeld Aalders de dansstukken die puur voor entertainment en spektakel in een musical zitten, als visuele versiering). Alle typen dans kunnen worden gebruikt: Jazzdance, tapdance, klassiek- en modern ballet, acrobatiek, volksdans, ballroom enzovoorts. Een combinatie van verschillende stijlen wordt volgens hem aangeduid met **showdance** of **stage dance**.⁶⁹

Ook in het onderwijs komt dit duidelijk naar voren. **Dansacademie Lucia Marthas**, de enige dansacademie speciaal is gericht op musicaldans, geeft op de website aan dat de studenten die zijn afgestudeerd vaak in het ensemble van musicals aan het werk gaan.⁷⁰ Ze

⁶⁸ Aalders, 20.

⁶⁹ Aalders, 22.

⁷⁰ “Opleidingen en informatie” [2010] *Hogeschool Dansacademie Lucia Marthas* – juni 2010
<http://luciamarthas.nl/hbo.php?page=info>

worden breed opgeleid, het vakkenpakket bestaat onder andere uit: jazzdans, tapdance, klassiek ballet, moderne dans, acrobatiek, duetdans, streetdance en zoals Marthas het noemt: popshowmusicaldans. Deze laatste is de vorm die gericht is op het pure muziektheater:

“Dit is een dansvorm met een brede invalshoek die kan worden onderverdeeld in musicaldans, showdans, dansstijlen door de jaren heen, revuedans, trenddance, videoclipdans en vernieuwing binnen de jazzdans.”⁷¹

Zoals te lezen in het citaat is het een mix van een heleboel stijlen met een hoog amusementsgehalte. De revuedans komt hier zelfs nog terug. Wat ook naar voren komt is ‘vernieuwing binnen de jazzdans’. Jazzdans wordt in meer opleidingen als basis gezien voor musicaldans naast de diverse andere stijlen die aan bod komen. De Amsterdamse Theaterschool heeft ook een opleiding speciaal gericht op musicaldans. Deze opleiding is te volgen onder de naam **Jazz- en Musicaldans**:

“Deze opleiding is uniek in Europa door het brede aanbod aan vakken op het gebied van danstechniek (van hiphop tot klassiek) (...).”⁷²

Ook hier vinden we het brede vakkenpakket weer terug. En ook hier wordt gesproken over jazzdans als aparte discipline.⁷³ Op de website van dansacademie Lucia Marthas wordt Jazzdans ook aangeboden binnen het vakkenpakket:

“Als basistechnieken worden diverse jazzdansstijlen- en richtingen gehanteerd. Vanuit deze stijlen wordt gewerkt aan placement, techniek en presentatie. De jazzdanslessen dienen ook als basis voor de showmusicaldans en musical theatre.”⁷⁴

Binnen de amateurdansscholen wordt Jazzdans ook meermalen genoemd. Een voorbeeld:

⁷¹ “Vakgebieden” [2010] Hogeschool *Dansacademie Lucia Marthas* – juni 2010
<http://luciamarthas.nl/hbo.php?page=vak>

⁷² “Jazz- en Musicaldans” [2010] *De Theaterschool* – juni 2010 <http://www.theaterschool.nl/nl/opleidingen-dans/jazz-en-musicaldans/>

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ “Vakgebieden” [2010] Hogeschool *Dansacademie Lucia Marthas* – juni 2010
<http://luciamarthas.nl/hbo.php?page=vak>

“Musicaldans bestaat uit vele dansstijlen. Als basis wordt vaak jazz gebruikt, maar andere stijlen, zoals modern, worden hiermee gemixt.”⁷⁵

De indruk kan hiermee worden gewekt dat Jazzdans als basis dient voor musicaldans in Nederland. Toch blijft dit dan gemixt worden met nog een heleboel andere dansvormen. Het is dus onzeker wat nu, qua bewegingsvormen, wel en niet onder musicaldans valt te scharen. Bruynel geeft in haar scriptie over de functie van dans in musical aan hoe dit volgens haar werkt:

“De mate waarin dans in musical is vertegenwoordigd en welke functie(s) het heeft in de musical is geheel afhankelijk van wat de maker van de musical wil bereiken. Er bestaat geen vaste handleiding of volgorde waarin tekst, muziek en dans elkaar zouden moeten afwisselen. Ditzelfde geldt voor de stijl van de dans en de choreografie.”⁷⁶

In iedere musical ligt de nadruk immers op een andere discipline:

“Het is topsport. In de ene productie moet je veel dansen, in de andere juist meer zingen.”⁷⁷

Er zijn ook musicals waar helemaal niet in gedanst wordt (in de zin dat dans een aaneenschakeling van gechoreografeerde bewegingen is). Daar is de musicaldans bijna of helemaal afwezig. Een voorbeeld van een Nederlands geproduceerde musical waar dat aan de orde is, is **Ciske de Rat** (2008, regie van Paul Eenens). De musical gaat over een typisch Amsterdams straatschoffie uit de jaren '20. Met humor en bravoure slaat hij zich door zijn moeilijke jeugd heen tot het noodlot toeslaat: in een vlaag van woede vermoord hij zijn moeder.⁷⁸ In deze musical wordt er wel gechoreografeerd bewogen maar niet gedanst. Een voorbeeld is het lied aan het begin van de musical dat 'Er is altijd wat met Ciske de Rat' heet. Ciske komt op een nieuwe school terecht en het zangnummer gaat over wat de kleine man

⁷⁵ “Musicaldans” [2010] *SKVR Rotterdam* – juni 2010

http://www.skvr.nl/Cursusaanbod/Dans/Cursussen/Musicaldans_gevorderd.aspx#

⁷⁶ Bruynel, 10.

⁷⁷ Ingrid Greubel, “Dansen in de schaduw van de hoofdrol” [2009] *Theaterjournaal.nl* – juni 2010 ,

<http://www.theaterjournaal.nl/Artikel.aspx/interview-wouter-van-schaaijk>

⁷⁸ “Ciske de Rat” [2006] *Musicals.nl* – juni 2010 http://www.musicals.nl/jetp/musicals/index_1625.htm

allemaal al heeft uitgevreten tijdens zijn korte bestaan: hij brengt alleen maar problemen. Het nummer wordt gezongen door twee leraren en een juf die lesgeven op de toekomstige school van Ciske. Het ensemble bestaat uit moeders, vaders en kinderen die ook op de school zitten. De drie docenten bewegen zich al lopend rustig over het podium tijdens het nummer; naar voren, naar achteren en naar links en naar rechts. Het ensemble, wat ook meezingt, beweegt zich achter het drietal aan. Soms opdringerig, soms kwaad over het feit dat Ciske bij hun kinderen in de klas komt. Ze kijken kwaad en slaan met hun armen. Ze kijken op bepaalde momenten allemaal tegelijk richting het publiek waardoor ze een accent aanbrengen in het zangnummer of bewegen als groep in dezelfde richting.⁷⁹ Het is duidelijk dat hun plaats in de ruimte is geconstrueerd. Dit is te zien aan de vorm waarin het ensemble gaat staan: dit zijn altijd nette rijen of ronde cirkels. Wat echter ontbreekt zijn gestileerde, ingestudeerde bewegingen in reeksen achter elkaar. Het ensemble beweegt wel tegelijk maar de bewegingen per persoon zijn allemaal verschillend. In echte dansnummers bewegen de dansers tegelijk op het ritme van de muziek en zijn de bewegingen die ze maken uitbundiger en fysiek uitputtender dan in dit nummer te zien is. De lichaamstaal van het ensemble maakt de sfeer van het nummer duidelijk maar van een echte dans geen sprake. Dit gegeven werkt door in de hele musical; in geen enkel zang- of muzieknummer komt dans voor.

Samenvattend wordt wel duidelijk uit alle literatuur, websites en interviews die hierboven besproken zijn, dat musicaldans een steeds veranderend en bijna niet te omvatten fenomeen is. De beroepspraktijk is dan ook aan ontwikkelingen onderhevig en dan werkt automatisch door in de disciplines die in musical te zien zijn; dus ook in musicaldans.⁸⁰ Daarnaast is het afhankelijk van spel en muziek hoe musicaldans wordt ingevuld. Ik zal nu bespreken hoe de docenten die tegenwoordig musicaldans geven hierover gesproken hebben.

4.2 Werkveld

Voor dit deel van mijn scriptie heb ik vier docenten musicaldans geïnterviewd. Ze hebben allen een studie op het gebied van musical of dans gevolgd bij een erkende HBO opleiding. Op dit moment geven ze allemaal musicaldans aan jongeren en/of volwassenen op recreatief niveau.

⁷⁹ *Ciske de Rat*, reg. Paul Eenens, sc. André Breedland act. Danny de Munk, Hugo Haenen, Mariska van Kolck. Sony Entertainment.

⁸⁰ “Jazz- en Musicaldans” [2010] *De Theaterschool* – juni 2010 <http://www.theaterschool.nl/nl/opleidingen-dans/jazz-en-musicaldans/>

Daarnaast zal ik ook een interview gebruiken van Lucia Marthas, hoofd van de Amsterdamse dansacademie voor musicaldans waarin zij in gaat op wat musicaldans voor plaats inneemt in het Nederlandse theaterlandschap.

Wat allereerst duidelijk naar voren kwam, en waar de meeste overeenstemming over was binnen de interviews, was de rol van dans binnen de musical. Allereerst noemen alle docenten dat deze rol vaak gelijkwaardig is aan de andere disciplines, zang, spel en de theatervormgeving. Het ligt wel aan de context van de musical of deze veel of weinig dans toelaat.⁸¹ Daar zal ik later in dit hoofdstuk nog op terugkomen. De rol van musicaldans wordt verder beschreven als een belangrijke rol. Volgens de geïnterviewde docenten heeft de dans in dit opzicht zelfs een fundamentele rol binnen de musical.⁸² Zonder dans is volgens hen de musical niet 'af': de musical zou een wezenlijk onderdeel van de voorstelling missen zonder de choreografieën. Dans is onderdeel van een groter geheel: naast de spelers hebben ook de dansers allemaal een rol in de verhaallijn en doorloopt in de teksten van de liedjes en in de dans.⁸³ **Johanna Peter**, docent musicaldans aan het Utrechts Centrum voor de Kunsten vindt dat door de dans de musical gaat 'leven':

“Juist grote verplaatsingen, massascènes, meestal bestaande uit dans of een combinatie van zang en dans, geven de musical een andere kleur. Zonder dans zou een musical statisch ogen.”⁸⁴

Susanne Driedijk, docent musicaldans bij Balletstudio Jolein in de regio Haarlem, geeft een vergelijkbaar argument hiervoor:

“Musicaldans maakt de show. Het staat (vaak) niet op de voorgrond, maar wanneer het ensemble niet zou dansen, zou de show een stuk zwaarder/ statiger en minder toegankelijk zijn”⁸⁵

⁸¹ Evelien Schoenmakers, docent musicaldans, n.v.t. freelancer, 30 mei 2010.

⁸² Ibidem.

⁸³ Johanna Peter, docent musicaldans, Utrechts Centrum voor de Kunsten Utrecht, 16 juni 2010.

⁸⁴ Ibidem.

⁸⁵ Susanne Driedijk, docent musicaldans, Balletstudio Jolein, 21 juni 2010.

Dans wordt door de docenten dus gezien als een fundamentele discipline binnen de musical. Het voegt echter niet alleen op het algemene vlak iets toe (gezien vanuit de gehele musical) maar ook vanuit het oogpunt van het spel ofwel de emotie:

“Het voegt iets toe, het is niet dans omdat het moet maar omdat het iets toevoegt aan de emotie dan wel verhaal.”⁸⁶

Het emotionele gedeelte kwam in alle vier de interviews terug. Musicaldans is volgens **Eveliëne Schoenmakers**, musicaldramaturg en musicaldansdocent, een vorm om emotie verder te benadrukken.⁸⁷ Ook Peter geeft aan dat de nadruk op de expressie ligt net zoals Marthas in haar interview. Marthas verteld dat uitstraling of expressie de vormende factoren zijn voor musicaldancers. Er komt volgens haar meer bij kijken dan alleen lachen. Pas als een danser z'n hart en ziel open gooit komt de dans echt tot leven. Een pasje doen kan iedereen volgens haar, dan ben je nog geen danser. Pas als je gezicht en lichaam kan laten zien wat je voelt ben je een goede danser(es).⁸⁸

De dans kan een emotie dus versterken vinden de docenten. Dit hangt volgens de docenten nauw samen met het plot. De verhaallijn loopt synchroon met bepaalde emoties van spelers en dus ook dansers. Deze nauwe samenwerking zorgt voor een nieuwe dimensie van de dans.

Over musicaldans als dansvorm wordt op sommige punten niet gelijkwaardig gesproken in de interviews. Waar de geïnterviewde docenten het wel over eens zijn, is, dat onder musicaldans een heleboel verschillende andere dansvormen kunnen vallen:

“Ik denk dat musicaldans een synthese van allerlei vormen van dans is: klassiek, jazz, modern, hip hop, breakdance, eigenlijk alles.”⁸⁹

⁸⁶ Schoenmakers.

⁸⁷ Ibidem.

⁸⁸ *Schitteren: portret van Musical Academie Lucia Marthas*. Z.r. z.sc. Act. Lucia Marthas. IDTV-DITS/AVRO. 2003.

⁸⁹ Schoenmakers.

Ook Driedijk zegt in haar interview dat musicaldans qua dansvorm een mix is van alle stijlen: klassiek ballet, jazzdans, moderne dans en streetdance.⁹⁰ Wat ook sterk naar voren komt in alle interviews is dat het contextgebonden is welke dansvorm(en) wordt of worden gebruikt:

“Het ligt ook aan de musical welke dansvorm het grootste aandeel heeft in de dans.”⁹¹

Niet in elke musical kan iedere dansvorm gebruikt worden. Peter zegt hierover:

“De stijl van de dans kan verschillen, variërende vaardigheden worden er van de dansers gevraagd, afhankelijk van muziekstijl, era of locatie van het verhaal.”⁹²

Schoenmakers geeft hiervan een voorbeeld in haar interview. Zij verteld dat musicaldans de dans is die ‘nodig’ is in een musical. In een gospelmusical zal men volgend haar niet zo snel klassieke dans(technieken) gebruiken. Elke musical vereist zijn eigen stijl dans zegt Schoenmakers, en ze geeft aan dat het thema van de musical bepaald wat voor soort dans er bij past. Combinaties zijn volgens haar altijd mogelijk.⁹³ Een karakteristiek voorbeeld komt uit de musical ‘**de Jantjes**’ (2004, geschreven door Herman Bouber). De musical speelt in de eerste helft van de 20e eeuw in een Amsterdamse Jordaan, toen nog een arme wijk. Drie ‘Jantjes’, zoals matrozen toen genoemd werden, moeten voor zes jaar naar Indië en de musical verteld van hun familie en geliefden die ze achterlaten.⁹⁴ In het nummer ‘Wordt nooit verliefd’ verteld tante Pietje, die het buurtcafé runt, aan twee dames dat je geen enkele man kunt vertrouwen en dat ze dus vooral niet verliefd moeten worden. Het is een opzwevend en vlot nummer dat door hun drieën gezongen wordt.⁹⁵ In de refreintjes wordt er gedanst en dit demonstreert hoe de dans in de context van de musical te plaatsen is. Het nummer wordt met een Amsterdams accent gezongen en de twee dames, gekleed in oude lappen en hoge rokken met schort, dansen samen op de refreinen. Ze zwieren met hun rokken en draaien in het rond. Al marcherend en huppelend verkennen ze samen het podium. Ze pakken met twee handen hun rok beet en lichtjes door de knieën gebogen galopperen ze om tante Pietje heen. Daarna

⁹⁰ Driedijk.

⁹¹ Esther Stoops, docent musicaldans, n.v.t. freelancer, 4 juni 2010.

⁹² Peter.

⁹³ Schoenmakers.

⁹⁴ “De Jantjes” [2004] Musicals.nl – juni 2010 <http://www.musicals.nl/dejantjes/6250.asp>

⁹⁵ *De Jantjes*. reg. Dick Hauser. sc. Herman Bouber. act. Carry Tefsen, Koert-Jan de Bruijn, Birgit Schuurman. z.d.

steken ze de armen in elkaar en marcheren in de rondte. De muziek, met als hoofdinstrument de accordeon en de trompet, met een duidelijke tweekwartsmaat geeft een bijdrage aan het geheel.⁹⁶ Als spel, dans, zang, muziek en aankleding samen komen wordt het één geheel en is duidelijk welke sfeer het nummer behoort neer te zetten. Het boerse, bijna lompe karakter van de dans geeft het beeld van de musical weer: het arme volk dat in de kroeg een ‘feessie bouwt’. Het zou er waarschijnlijk raar en vreemd uitzien als de twee dames ineens een stuk klassiek ballet zouden beginnen in het nummer. De lange, statische en omhoog gerichte bewegingen van de klassieke ballettechniek lenen zich moeilijk voor een tweekwartsmaat binnen de context van een Amsterdamse kroeg. In dit nummer is daardoor duidelijk te zien dat ook de dans in musical, context en sfeergebonden is.

Opvallend was dat ook jazzdans hier genoemd werd als ‘basisdansvorm’ voor musicaldans. **Esther Stoops**, musicaldansdocente en net afgestudeerd aan het Nederlands Musical Ensemble, geeft aan dat het als aparte dansvorm gezien kan worden maar moeilijk omschreven kan worden omdat het uit andere dansvormen ontstaan is, waaronder jazzdans en showdans. Ook Peter geeft dit aan in haar interview:

“Dansstijl technisch denk ik dat jazzdans toch de basis vormt voor musicaldans, maar ook modern en klassiek, diverse stijldansvormen, acrobatiek en dansexpressie zijn er in terug te vinden.”

De informatie die uit de werken ook door in hun lessen van de bovengenoemde docenten. Alle docenten geven aan in te spelen op de actualiteit wat betreft hun lesinhoud en ook de verschillende dansvormen die ze genoemd hebben komen veelvuldig aan bod. Ook komen expressie en spel aan bod in de lessen.

Docenten geven in de interviews aan dat musicaldans een dansvorm is die in feite uit verschillende dansvormen bestaat. Iemand die danstechnisch sterk is en een goede uitstraling heeft kan een goede musicaldanser worden.⁹⁷ Samenvattend komen de docenten eigenlijk allemaal tot dezelfde conclusie: musicaldans is een veelzijdige expressieve dansvorm waarbij verschillende soorten dans samen met zang en spel een geheel vormen.⁹⁸

⁹⁶ *De Jantjes*. reg. Dick Hauser. sc. Herman Bouber. act. Carry Tefsen, Koert-Jan de Bruijn, Birgit Schuurman. z.d.

⁹⁷ Stoops.

⁹⁸ Antwoorden op de vraag ‘definitie van musicaldans in alle interviews/enquêtes.

5. Conclusie

In de afgelopen pagina's heb ik geprobeerd een overzicht te geven van musicaldans in Nederland. Hoe is deze dansvorm ontstaan, welke informatie is er in de literatuur beschikbaar en hoe vertellen docenten musicaldans hierover? In deze conclusie zal ik proberen een werkdefinitie te genereren van deze steeds populairder wordende dansvorm.

Waar musicaldans begon als puur amusement en losstaand deel binnen de voorstelling, is de dans nu geheel geïntegreerd in alle facetten van de musical. Ondanks de weinige bronnen over deze ontwikkeling waren zij wel eensgezind in de informatie die ze bevatten over dans. Er werden echter maar weinig echte Nederlandse musicals besproken in de handboeken die ik heb gebruikt en de discipline dans kreeg helaas ook niet heel veel ruimte om zich te exposeren.

De literatuur en de geïnterviewde docenten waren ook vrij eenstemmig. Er waren een aantal elementen die in meerdere verschillende bronnen zijn teruggekomen. Allereerst kwam de integratie van dans in de musical aan de orde. Dans is tegenwoordig geen los onderdeel meer in de musical maar is geïntegreerd in zang, spel en het handelingsverloop. Ook uit de interviews met de vakdocenten kwam dit naar voren. De geïnterviewde docenten gingen zelfs nog een stapje verder door te zeggen dat dans zo'n fundamenteel onderdeel van de musical vormt dat zonder dans de musical statisch zou ogen. In de literatuur komt echter naar voren dat er ook musicals zonder dans bestaan en dat deze prima standhouden. Hier zijn de docenten en de literatuur het dus maar deels met elkaar eens.

Daarnaast sprongen onder andere de nadruk op expressie/emotie en de verschillende dansvormen die onder musicaldans kunnen vallen eruit. Deze twee elementen zijn volgens zowel de literatuur als volgens de geïnterviewde docenten direct gelinkt aan musicaldans. De nadruk op emotie wordt in negentig procent van de bronnen genoemd als kernelement van musicaldans. Zonder het showelement, ook wel de uitstraling of het inlevingsvermogen genoemd, kan deze dansvorm zich niet in een musical manifesteren. Ook de docenten musicaldans noemen dit element allemaal. Hieruit kan worden afgeleid dat dit element dus een grote rol speelt binnen musicaldans.

De docenten zijn ook zeer eensgezind over het idee dat musicaldans een heleboel soorten dans kan bevatten. Ook de literatuur brengt dit aan de orde. Vooral de opleidingen

die gericht zijn op musicaldans leggen de nadruk op het feit dat het vakkenpakket vele soorten dans bevat. De docenten geven in de interviews ook aan dat zij dit in hun lessen meenemen. Deze relatie tussen beide is naar mijn idee tekenend voor het musicallandschap in Nederland: blijkbaar stemmen de opleidingen, zowel op amateur als op professioneel gebied, zich af op wat er nodig is op het tegenwoordige toneel (wat naar voren komt in de literatuur over musicals vandaag de dag). Het onderwijs legt echter wel meer het accent op jazzdans dat breed aanwezig is in de opleidingen. De docenten doen dit minder; slechts twee van de vier docenten geven aan dat deze dansvorm een grotere rol speelt dan de anderen in hun lessen. Dit zou verklaard kunnen worden door het verschil tussen de professionele opleidingen en de amateuropleidingen waar de docenten werkzaam in zijn. Of het echt de basis vormt voor musicaldans is echter een vraag die ik niet kan beantwoorden. Daarvoor was er te weinig literatuur beschikbaar over dit onderwerp. Dit zou echter wel een interessante invalshoek kunnen zijn voor vervolgonderzoek.

Wat in de interviews met de docenten meer aan bod kwam dan in de literatuur, was de rol die de context van de musical speelt bij de invulling van de dans. De docenten geven allemaal met nadruk aan dat de achtergrond van de musical bepalend is voor de dans die erin te zien is. De literatuur gaat op dit aspect van de musical weinig in. Ze geven wel aan dat er verschillende dansvormen onder musicaldans kunnen worden geschaard en dat er geen vaste functie voor dans binnen musical bestaat maar niet welke reden dit heeft. De docenten geven duidelijk aan dat dit volgens hen komt doordat de ene musical qua verhaal en sfeer iets anders nodig heeft dan de andere musical.

Het blijkt uiteindelijk, dat op een aantal kleine verschillen na, de docenten en de literatuur ongeveer dezelfde elementen beschrijven die voor hen karakteristiek zijn voor musicaldans. Toch komt er naar voren dat musicaldans als dansvorm vrij moeilijk te omschrijven is. Het omvat zoveel verschillende facetten van beweging en hangt met zoveel andere elementen in de musical samen, dat er geen heldere definitie te destilleren valt. Als ik enigszins een werkdefinitie van musicaldans zou kunnen geven naar aanleiding van dit onderzoek zouden de elementen die ik hierboven heb genoemd erin voor moeten komen. Deze werkdefinitie zou er dan zo uitzien:

Musicaldans is het soort dans wat in muziektheatervormen gebruikt wordt naast de disciplines zang, spel en theatervormgeving. Deze disciplines vormen samen met musicaldans een vloeiend geheel binnen de musical waarbij de nadruk ligt op expressie of de emotie die aan

de dans wordt toegevoegd. Het ligt echter wel aan de context van de musical welke functie de dans bekleedt en hoeveel en welke verschillende dansvormen zich onder musicaldans kunnen scharen.

Dit onderzoek was naar mijn mening nog niet compleet en dit heb ik ook niet nagestreefd. Op het gebied van de historie van musicals in Nederland en de Nederlands geproduceerde musical kan wat betreft het gedeelte dans naar mijn idee nog meer onderzoek verricht worden. Ook zou er meer informatie uit het werkveld moeten komen om een beter beeld te krijgen van hoe musicaldans zich nu manifesteert binnen het theaterlandschap. Desalniettemin heb ik geprobeerd zo veel mogelijk informatie te verzamelen en een scherper beeld te creëren van wat musicaldans in Nederland inhoudt. Ik ben mijn enthousiasme voor deze dansvorm zeker niet verloren en hoop dat er meer danswetenschappers zijn die eens buiten de lijntjes durven te kleuren om musicaldans een kans te geven binnen de wetenschap.

6. Literatuurlijst

Boeken

Berkson, R. *Musical theater choreography: A practical method for preparing and staging dance in a musical show*. New York: Back Stage Books, 1990.

Delamater, J. *Dance in the Hollywood musical*. Z.p. z.u., 1981.

Ewijk, P. van. *Met zang en dans – De geschiedenis van de musical in Nederland*. Kampen: Kok Lyra, 1993.

Kendrick, J. *Musical Theatre: a History*. New York: Continuum, 2008.

Mates, J. *America's Musical Stage: Two Hundred Years of Musical Theatre*. Westport: Greenwood Publishing, 1987.

Scholten, H. *Musicals in Nederland*. Warnsveld: Terra, 2004.

Sunderland, M en K. Pickering. *Choreographing the stage musical*. New York: Miller, 1989.

Scripties

Aalders, A. *Made in Holland: een onderzoek naar verschillen tussen de Nederlandse en Amerikaanse musical*. Doctoraalscriptie Universiteit van Amsterdam (z.j.).

Brouwer, R. (1983). *De musical – Haar oorsprong, haar definitie en haar ontwikkeling in Nederland*. Instituut voor theaterwetenschap: Doctoraalscriptie UvA.

Bruynel, C. *De Broadway musical en de functie van zijn dans*. Amsterdam: Theaterschool, 1984.

Kreiken, J. *Lang leve de musical. Van utopie naar werkelijkheid? – Een visie op het Nederlandse musicalgenre en hoe de dramaturg kan bijdragen een ideaal toekomstbeeld te realiseren.* Professional School of the Arts Utrecht: Masterscriptie Theaterdramaturgie. (2006).

Artikelen

Kilsdonk, van M. *Geloof, hoop en liefde : Lucia Marthas.* Dans magazine. 25:3, pg 10-11.

Artikelen op internet

Greubel, I. "Dansen in de schaduw van de hoofdrol" [2009] *Theaterjournaal.nl* – juni 2010 ,
<http://www.theaterjournaal.nl/Artikel.aspx/interview-wouter-van-schaaijk>

Groot Nibbelink, L. "Over dramaturgie - een gesprek met Paul van Ewijk." [2005]
theaterdramaturgiebank - 20 juni 2010 http://ltd.library.uu.nl/doc/708/interview_ewijk.htm

Pronk, I. "Lucia Marthas" [2002] *Trouw* – juni 2010
http://www.trouw.nl/krantenarchief/2002/12/23/2130307/Lucia_Marthas.html

"Acteur" [2010] *Wikipedia* – juni 2010 <http://nl.wikipedia.org/wiki/Acteur>

"Burleske" [2010] *Wikipedia* – juni 2010 <http://nl.wikipedia.org/wiki/Burleske>

"Ciske de Rat" [2006] *Musicals.nl* – juni 2010
http://www.musicals.nl/jetp/musicals/index_1625.htm

"De Drie Muskietiers" [2003] *Musicals.nl* – juni 2010
<http://www.musicals.nl/3muskietiers/1859.asp>

"De Jantjes" [2004] *Musicals.nl* – juni 2010 <http://www.musicals.nl/dejantjes/6250.asp>

“Musical” [2010] *Wikipedia* – juni 2010 <http://nl.wikipedia.org/wiki/Musical>

“Revue” [2010] *Wikipedia* – juni 2010 <http://nl.wikipedia.org/wiki/Revue>

Websites van dansscholen

“Jazz- en Musicaldans” [2010] *De Theaterschool* – juni 2010

<http://www.theaterschool.nl/nl/opleidingen-dans/jazz-en-musicaldans/>

“Musicaldans” [2010] *SKVR Rotterdam* – juni 2010

http://www.skvr.nl/Cursusaanbod/Dans/Cursussen/Musicaldans_gevorderd.aspx#

“Musicaldans” [2010] *De Kunstlinie* – juni 2010

<http://www.dekunstlinie.nl/cursusaanbod-jongeren/dans/musicaldans>

“Opleidingen en informatie” [2010] *Hogeschool Dansacademie Lucia Marthas* – juni 2010

<http://luciamarthas.nl/hbo.php?page=info>

“Show/Musicaldans” [2010] *Balletstudio Jolein* – juni 2010

<http://www.dansenballetstudiojolein.nl/Show-musicaldans/>

“Show/Musicaldans” [2010] *Utrechts Centrum voor de Kunsten* – juni 2010

http://uck.nl/_product.aspx?subject=productview&menudiscipline=&hoofddiscipline=&productgroepid=189&doelgroep=16&disciplineparentid=&disciplineid=232

“Show/Musicaldans” [2010] *Cultuurcentrum Griffioen* – juni 2010

http://www.griffioen.vu.nl/nl/cursussen/dans-beweging/show_musicaldans.asp

“Vakgebieden” [2010] *Hogeschool Dansacademie Lucia Marthas* – juni 2010

<http://luciamarthas.nl/hbo.php?page=vak>

Videomateriaal

Schitteren: portret van Musical Academie Lucia Marthas. Z.r. z.sc. Act. Lucia Marthas. IDTV-DITS/AVRO. 2003.

De Drie Musketers, reg. Paul Eenens. sc. Rob en Ferdi Bolland, act. Henk Poort, Bastiaan Ragas, Tooske Ragas, Pia Douwes, Universal.

Ciske de Rat, reg. Paul Eenens, sc. André Breedland act. Danny de Munk, Hugo Haenen, Mariska van Kolck. Sony Entertainment.

De Jantjes. reg. Dick Hauser. sc. Herman Bouber. act. Carry Tefsen, Koert-Jan de Bruijn, Birgit Schuurman. z.d.

Interviews/enquêtes

Susanne Driedijk, docent musicaldans, Balletstudio Jolein, 21 juni 2010.

Evelien Schoenmakers, docent musicaldans, n.v.t. freelancer, 30 mei 2010.

Esther Stoops, docent musicaldans, n.v.t. freelancer, 4 juni 2010.

Johanna Peter, docent musicaldans, Utrechts Centrum voor de Kunsten Utrecht, 16 juni 2010.

7. Bijlagen

7.1 Enquête Susanne Driedijk

Enquête musicaldans

Juni 2010

Beste meneer/mevrouw,

Ik ben Rosanne Bisschop, 22 jaar en studeer Theaterwetenschappen aan de Universiteit van Utrecht. Op dit moment ben ik mijn Bachelor eindschrijving aan het schrijven over muziektheater, op precies te zijn over musicaldans. Voor deze scriptie ben ik aan het onderzoeken hoe musicaldans te definiëren valt in Nederland binnen de context van vandaag omdat het een steeds populairder wordende dansvorm is. Voor dit onderzoek hoop ik een aantal enquêtes af te kunnen nemen met mensen die in het werkveld veel te maken krijgen met 'musicaldans'. U bent een van deze mensen.

Op de onderstaande vragen mag u een lang of kort antwoord geven als u zelf wilt. Dit kunt u doen door gewoon onder de vraag het antwoord in te typen. Alvast heel erg bedankt voor uw moeite!

1. Kunt u omschrijven hoe u in het dagelijks leven te maken krijgt met musicaldans?

Ik geef een aantal musicallessen in de week.

2. Kunt u iets vertellen over uw eigen dans- en/of musical achtergrond?

Ik heb de opstapcursus aan de dansacademie in Tilburg gevolgd en heb daarna aan de mbo-dans opleiding in Haarlem mijn docentendiploma klassieke-, jazz- en moderne dans behaald.

3. Wat interesseerde u nu precies in musical(dans)? Waarom bent u precies dit werk gaan doen?

Musicaldans is dans, toneel en zang. Door leerlingen in de huid van een bepaald personage te laten kruipen, krijg je steeds andere kwaliteiten. De afwisseling tussen spel, dans en zang en dat later samenvoegen vind ik erg leuk.

4. Zou musicaldans als begrip kunnen worden omschreven? Zo ja, hoe?

Musical dans is een dance-mix, waarin uitstraling, techniek, show (en soms zang en spel) een geheel vormen.

5. Zou musicaldans als een aparte dansvorm kunnen worden omschreven of is het meer een synthese van andere dansvormen? Zo ja van welke dansvormen?

Qua dans is het een mix van alle stijlen (jazz/street/modern/klassiek). Maar een mix met een theateraal karakter en waaraan spel en zang worden toegevoegd.

6. Volgens diverse literatuur bestaat een musical uit vier disciplines: zang, dans, spel en de theatervormgeving. Welke rol heeft musicaldans volgens u in de tegenwoordige musical?

Musicaldans maakt de show. Het staat (vaak) niet op de voorgrond, maar wanneer het ensemble niet zou dansen, zou de show een stuk zwaarder/ statiger en minder toegankelijk zijn.

7. Is deze rol volgens u veranderd binnen de jaren?

Nee, de kwaliteit van de dansers neemt door het grote aanbod echter wel toe.

8. Speelt u binnen het doceren in op deze rol en op de actualiteit

Ja absoluut.

9. Hoe wordt het lesaanbod betreffende musicaldans bij u vorm gegeven?

Ik geef les op dans- en balletscholen waar o.a. musicallessen worden gegeven. In de les wordt dans, spel en zang gegeven.

10. Is dit aan verandering onderhevig? Zo ja, kunt u uitleggen wat er in de afgelopen jaren precies veranderd is (sinds u hiermee bezig bent)?

De show- en musical lessen worden steeds populairder en worden steeds meer uitgebreid.

11. In Nederland worden musicals steeds populairder. Denkt u dat musicaldans hiermee ook steeds belangrijker wordt voor opleidingen op dit gebied?

Zeker. Het animo neemt toe. Ook de toestroom van jongens die later het musicalvak in willen. Musicaldans is immers stoerder dan ballet.

12. Zo ja, kunt u uitleggen hoe dit volgens u komt?

Tegenwoordig gaat men in grote getale naar musicals. Kinderen en jongeren worden erdoor gegrepen en willen ook Ciske of Mary Poppins zijn.

13. Wat zijn de kwaliteiten van iemand die op het gebied 'musicaldans' uit zou kunnen blinken?

Iemand die van alle markten thuis is. Iemand die theatraal werkt, uitstraling heeft en die strak, maar ook lyrisch kan bewegen. Een goede musicaldanser moet naast het dansen ook kunnen spelen en zingen. (Het tegelijk zingen en dansen is een van de moeilijkste dingen.)

Heel erg bedankt dat u de vragen wilde invullen! Als je het onderzoek toegestuurd wilt krijgen nadat het af is kun je hier je e-mailadres invullen: x

7.2. Enquête Evelien Schoenmakers

1. Kunt u omschrijven hoe u in het dagelijks leven te maken krijgt met musicaldans?

Dat is tweeledig, aan de ene kant als ik naar een musical ga, dan zie en beleef ik musicaldans, soms in mindere mate, soms in meerdere mate. Aan de andere kant geef ik les aan kinderen die ook musicaldans krijgen.

2. Kunt u iets vertellen over uw eigen dans- en/of musical achtergrond?

Ik ben dramaturge en docent muziektheater en productie.

3. Wat interesseerde u nu precies in musical(dans)? Waarom bent u precies dit werk gaan doen?

Musical is een bijzondere vorm van theater waarbij veel disciplines samen komen en dat elkaar voortstuwt tot iets moois. Musicaldans is een fundamenteel onderdeel van de vorm musical vind ik. Het voegt iets toe, het is niet dans omdat het moet maar omdat het iets toevoegt aan de emotie dan wel verhaal.

Ik doe niet alleen musical, maar ik word er wel steeds naar toe getrokken omdat het een bijzondere vorm is en een uitingsvorm waar ik blij van wordt of het nu een dansmusical, dramatische musical of welke vorm van musical het is dan ook! Het geeft een soort complete beleving.

4. Zou musicaldans als begrip kunnen worden omschreven? Zo ja, hoe?

Een vorm van uiting om een verhaal of emotie verder te benadrukken binnen een musical.

5. Zou musicaldans als een aparte dansvorm kunnen worden omschreven of is het meer een synthese van andere dansvormen? Zo ja van welke dansvormen?

Ik denk dat musicaldans een synthese van allerlei vormen van dans is: klassiek, jazz, modern, hip hop, breakdance, eigenlijk alles. Musicaldans is de soort dans die nodig is in een musical.

In een gospelmusical zal men niet zo snel klassieke dans doen, net als in een hip hop musical niet snel modern zal worden gebruikt, elke musical vereist zijn eigen stijl dans, en ik denk dat het thema van de musical bepaald wat voor een soort dans er bij past! Combinaties zijn altijd mogelijk.

6. Volgens diverse literatuur bestaat een musical uit vier disciplines: zang, dans, spel en de theatervormgeving. Welke rol heeft musicaldans volgens u in de tegenwoordige musical?

Dat hangt van de musical af: elke discipline is min of meer vertegenwoordigt in een musical, maar in welke mate is afhankelijk wat de musical voorschrijft of toelaat. Bijvoorbeeld Les Misérables laat het verhaal niet toe tot veel dans, maar in cabaret en La Cage Aux Folles laat het verhaal dat wel toe en kun je uitpakken, dit geldt bijvoorbeeld ook voor Bombay Dreams of in The Heights! Maar die vereisen weer een eigen stijl!

7. Is deze rol volgens u veranderd binnen de jaren?

Ja dat denk ik wel, dat komt omdat we vroeger geen doorgezongen structuren hadden en daardoor afwisseling mogelijk is, dus dat heeft met de soort musical te maken en zeker in Nederland hebben we ook cabaretachtige musicals gehad die weer een ander soort zijn, die lieten allemaal veel meer dans toe, maar toen had dans ook een andere functie in de musical. Kiss Me Kate zitten bijvoorbeeld prachtige balletstukken in die je in de tegenwoordige musicals niet meer zo heel snel zult zien!

8. Speelt u binnen het doceren in op deze rol en op de actualiteit?

Ik maak musicaldans bij dat wat de musical toelaat, maak ik iets a la Bombay Dreams dan zal er Indiase dans in zitten met een vleugje modern/jazz. Maar ook wat kunnen de kinderen aan... dus wederom tweeledig.

9. Hoe wordt het lesaanbod betreffende musicaldans bij u vorm gegeven?

Zie vraag 8

10. Is dit aan verandering onderhevig? Zo ja, kunt u uitleggen wat er in de afgelopen jaren precies veranderd is (sinds u hiermee bezig bent)?

Nee, deze methodiek heb ik altijd toegepast.

11. In Nederland worden musicals steeds populairder. Denkt u dat musicaldans hiermee ook steeds belangrijker wordt voor opleidingen op dit gebied?

Ja dat denk ik zeker wel! Maar er mogen van mij iets minder opleidingen komen en de kwaliteit verbeteren en weer op zoek gaan naar echte talenten.

12. Zo ja, kunt u uitleggen hoe dit volgens u komt?

Omdat dans ook een onderdeel is van de 4 disciplines. En de dans vaak het ondergeschoven kindje is en er nog te weinig ontwikkeling is geweest. Je ziet in musicals in Nederland vaak dat ensembles niet gelijk gaan, terwijl in Engeland en Duitsland dat veel strakker is, komt ook denk ik dat in Engeland en Duitsland er heel hard geknukt moet worden om een plekje te veroveren en hier vaak met vaste contracten worden gewerkt! En dat is heel jammer!

13. Wat zijn de kwaliteiten van iemand die op het gebied 'musicaldans' uit zou kunnen blinken?

Doorzettingsvermogen, kwaliteiten, talent, precisie, diversiteit, eigenlijk alles wat een gewone danser ook moet hebben, maar de diversiteit is bij musical belangrijker denk ik!

Heel erg bedankt dat u de vragen wilde invullen! Als je het onderzoek toegestuurd wilt krijgen nadat het af is kun je hier je e-mailadres invullen:

7.3. Enquête Esther Stoops

1. Kunt u omschrijven hoe u in het dagelijks leven te maken krijgt met musicaldans?

Voornamelijk door het geven van musical/show danslessen aan kinderen. Daarnaast ook via de media (denk aan Awards gala) en af en toe in het theater.

2. Kunt u iets vertellen over uw eigen dans- en/of musical achtergrond?

Ik heb 4 jaar een musicalopleiding gedaan.

3. Wat interesseerde u nu precies in musical(dans)? Waarom bent u precies dit werk gaan doen?

Vooral de combinatie van de disciplines en het erg leuk vinden om die ook zelf in de praktijk te brengen.

4. Zou musicaldans als begrip kunnen worden omschreven? Zo ja, hoe?

Ja natuurlijk, het is een begrip dat op zichzelf staat, omdat het o.a. bedoeld is voor entertainment en 'show' er een groot aandeel in heeft.

5. Zou musicaldans als een aparte dansvorm kunnen worden omschreven of is het meer een synthese van andere dansvormen? Zo ja van welke dansvormen?

Die grens is moeilijk aan te brengen. Ik denk dat het als aparte dansvorm aangegeven kan worden, maar ook dat het is ontstaan uit andere dansvormen, zoals jazz en show.

Het ligt ook aan de musical welke dansvorm het grootste aandeel heeft in de dans.

6. Volgens diverse literatuur bestaat een musical uit vier disciplines: zang, dans, spel en de theatervormgeving. Welke rol heeft musicaldans volgens u in de tegenwoordige musical?

Afhankelijk van de musical, maar vaak een gelijkwaardige rol naast spel en zang.

7. Is deze rol volgens u veranderd binnen de jaren?

Dat weet ik niet te beantwoorden.

8. Speelt u binnen het doceren in op deze rol en op de actualiteit?

Ik speel wel in op de actualiteit. Musical is populair en daarom speel ik in op wat er op dit moment gebeurt.

9. Hoe wordt het lesaanbod betreffende musicaldans bij u vorm gegeven?

Na een opwarming de nodige technische oefeningen, buikspieren. Daarna een combinatie op een musicalnummer. Soms ook zang met dans combineren.

10. Is dit aan verandering onderhevig? Zo ja, kunt u uitleggen wat er in de afgelopen jaren precies veranderd is (sinds u hiermee bezig bent)?

Ik geef ongeveer 3 jaar les en vind dit niet zozeer veranderen.

11. In Nederland worden musicals steeds populairder. Denkt u dat musicaldans hiermee ook steeds belangrijker wordt voor opleidingen op dit gebied?

Ja, zeker weten!

12. Zo ja, kunt u uitleggen hoe dit volgens u komt?

Hoe meer publiek, hoe meer musicals, dus ook meer opleidingen voor alle disciplines en de combinatie hiervan.

13. Wat zijn de kwaliteiten van iemand die op het gebied ?musicaldans? uit zou kunnen blinken?

Lastige vraag, maar neem aan de danskwaliteiten. iemand die technisch sterk is, maar ook een goeie podiumuitstraling heeft (iemand waar mensen naar toe getrokken worden).

Heel erg bedankt dat u de vragen wilde invullen! Als je het onderzoek toegestuurd wilt krijgen nadat het af is kun je hier je e-mailadres invullen: x

7.4. Interview Johanna Peter

1. Kunt u omschrijven hoe u in het dagelijks leven te maken krijgt met musicaldans?

Ik werk vanaf het seizoen van 2002/2003 voor het Utrechts Centrum voor de Kunsten, op de afdeling Musical, als dansdocente en choreografe, wat inhoudt dat ik voor aangeboden cursussen de choreografie verzin en aan de deelnemers leer. Ook voor het Amsterdamse LEF-Project, geproduceerd door Opus One, werk ik inmiddels 8 jaar. De bedoeling van dit project is om kinderen uit minder bemiddelde gezinnen in aanraking met 'het theater' te brengen. Verder geef ik musical- en showdanslessen voor het Utrechts Centrum voor de Kunsten, afdeling Dans. Gedurende het jaar komen er verschillende dansstijlen uit bestaande musicals aan bod.

2. Kunt u iets vertellen over uw eigen dans- en/of musical achtergrond?

Ik ben begonnen met Jazzdans toen ik 12 was. Op mijn 16de volgde ik een aantal lessen in de week. Naast Jazz begon ik met Klassieke dans. Met 18 jaar trainde ik elke dag, minimaal één uur per dag Jazz, Modern en Klassiek. Ik deed auditie bij de 'Schule des Zürich Tanztheater' en begon daar, na mijn eindexamen, met de voltijd opleiding. De vakken waren onder andere: Klassiek, Modern, Jazz, Caractère, Tapdans, Acrobatiek, Theaterimprovisatie. Na twee jaar 'Schule des Zürich Tanztheater' deed ik auditie aan de Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten (AHK), afdeling School voor Nieuwe Dansontwikkeling (SNDO), omdat ik wilde leren een choreografie te maken in plaats van alleen uitvoerend geschoold te worden. Aan de AHK heb ik de vierjarige studie in 1995 afgerond. Met een medestudente van de SNDO ben ik een samenwerking begonnen; we maakten dansvoorstellingen voor kinderen en jongeren. Ik danste in een aantal producties van onder andere Totaal/de Kazerne, STAP, Kunstweb, maar begon ongeveer 10 jaar geleden meer en meer les te geven.

3. Wat interesseerde u nu precies in musical(dans)? Waarom bent u precies dit werk gaan doen?

In een musical is dans onderdeel van een groter geheel. De spelers hebben allemaal een rol, de verhaallijn van de gespeelde scènes lopen door in de teksten van de liedjes en, als het goed is, visueel in de dans. Als choreografe heb je daar altijd rekening mee te houden. Ik zie dat niet als beperking, maar juist als een uitdaging.

4. Zou musicaldans als begrip kunnen worden omschreven? Zo ja, hoe?

Musicaldans is een makkelijk toegankelijke, heel expressieve dansvorm.

5. Zou musicaldans als een aparte dansvorm kunnen worden omschreven of is het meer een synthese van andere dansvormen? Zo ja van welke dansvormen?

De stijl van de dans kan verschillen, variërende vaardigheden worden er van de dansers gevraagd, afhankelijk van muziekstijl, era of locatie van het verhaal. Dansstijl technisch denk ik dat jazzdans toch de basis vormt voor musicaldans, maar ook modern en klassiek, diverse stijldansvormen, acrobatiek en dansexpressie zijn er in terug te vinden.

6. Volgens diverse literatuur bestaat een musical uit vier disciplines: zang, dans, spel en de theatervormgeving. Welke rol heeft musicaldans volgens u in de tegenwoordige musical?

Door dans gaat een musical leven. Juist grote verplaatsingen, massascènes, meestal bestaande uit dans of een combinatie van zang en dans, geven de musical een andere kleur. Zonder dans zou een musical statisch ogen.

7. Is deze rol volgens u veranderd binnen de jaren?

Nee, ik denk het niet.

8. Speelt u binnen het doceren in op deze rol en op de actualiteit?

Tegenwoordig is er heel veel te zien in theaters op musicalgebied. Ervaring leert dat leerlingen die musicaldanslessen volgen ook vaak naar het theater gaan om een musical te zien.

De stukken die op dat moment in het theater lopen of op de televisie onder de aandacht komen in verband met een auditiewedstrijd, maken de cursist enthousiaster dan een musical die sinds de jaren 40 niet meer op de planken te zien was.

9. Hoe wordt het lesaanbod betreffende musicaldans bij u vorm gegeven?

Mijn lessen bestaan uit twee delen: Ik start altijd met een danstechnische warming-up, een mix van oefeningen uit Jazzdans en Modern. Het tweede gedeelte van de les bestaat uit het aanleren van een choreografie uit een musical. Ik kopieer nooit een bestaande choreografie. Wel kijk ik naar de context van de scène waarin de dans plaats vindt. Bovendien zijn de songtekst en personages, de muziekstijl en het jaargetal van uiterst belang bij het maken van de choreografie. Soms vraag ik aan mijn leerlingen om zelf materiaal te maken.

10. Is dit aan verandering onderhevig? Zo ja, kunt u uitleggen wat er in de afgelopen jaren precies veranderd is (sinds u hiermee bezig bent)?

Ik geef meer of minder op dezelfde manier les. Wel ben ik met jongeren die een beroepsopleiding ambiëren veel strenger geworden ten opzicht van vroeger.

11. In Nederland worden musicals steeds populairder. Denkt u dat musicaldans hiermee ook steeds belangrijker wordt voor opleidingen op dit gebied?

Ik weet het niet. De dansers vormen meestal ook het koor en daardoor naast dans ook over goede zangkwaliteiten beschikken. Een beroepsmatige dansopleiding, zo breed mogelijk getraind, in combinatie met zang- en dramalessen is, volgens mij, nu nog steeds de basis om bij een betaalde musicalproductie aan de bak te komen.

13. Wat zijn de kwaliteiten van iemand die op het gebied 'musicaldans' uit zou kunnen blinken?

Danstechniek in combinatie met een veelzijdige expressie.